

УДК 811.111.2'373.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.26.2.15>

ФУНКЦІЇ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ У ТРИЛОГІЇ С. КОЛЛІНЗ «ГОЛОДНІ ІГРИ»

FUNCTIONS OF PHRASEOLOGICAL UNITS USED IN THE TRILOGY «HUNGER GAMES» BY SUZANNE COLLINS

Панченко В.В.,

orcid.org/0000-0002-2958-5802

кандидат педагогічних наук, доцент,

старший викладач кафедри іноземної філології

Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

У статті розкрито функціональну специфіку фразеологічних одиниць на матеріалі трилогії «Голодні ігри» сучасної американської письменниці Сюзанни Коллінз. Для досягнення мети дослідження застосовано лінгвістичні методи аналізу тексту, контекстуально-інтерпретативний, компонентний аналіз, семантико-когнітивний та функціональний аналіз. Визначено, що у досліджуваних літературних творах фразеологічні одиниці виконують номінативну, дескриптивну, оцінну, емоційно-експресивну, апелятивну, варіантологічну функції, а також вживаються з метою лаконізації мовлення. Номінативна функція фразеологічних одиниць виявляється під час опису людини та її характеристик, предметів та явищ у літературному тексті. Дескриптивна функція описує внутрішні якості героїв твору, надає портретну та мовну характеристику персонажів. Оцінна функція фразеологізмів простежується у вираженні позитивного або негативного ставлення героїв до об'єктів, інших персонажів твору, навколишньої дійсності. Емоційно-експресивна функція також містить компонент оцінки, може виражати позитивні та негативні почуття, описувати психічний стан героїв. За привертання уваги читача та спонукання до сприйняття запланованого автором повідомлення відповідає апелятивна функція фразеологічних одиниць. Функція лаконізації мовлення дозволяє авторці стисло, але точно та зрозуміло висловити власну думку, реалізувати творчий задум, вплинути на формування точки зору читача. Варіантологічна функція фразеологічних одиниць у тексті трилогії простежується в описі варіантно маркованої картини світу і вказує на етнокультурну специфіку фразеологічних одиниць, яка різниться у британському, американському та інших варіантах англійської мови. Визначено, що в досліджуваних романах найуживанішими функціями фразеологічних одиниць є номінативна, емоційно-експресивна, функція лаконізації мови та апелятивна функція. Доведено, що фразеологізми, вжиті в трилогії, відображають явища, дії, емоції героїв, описують самих героїв та створюють фонову атмосферу романів, допомагають авторці підсилити емоційність й експресивність ситуацій, описаних у творі. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у порівняльному аналізі фразеологічного фонду сучасної української та американської літератур, вивченні особливостей перекладу фразеологем українською мовою.

Ключові слова: англійська мова, фразеологічна одиниця, функції фразеологічних одиниць, літературний твір, Сюзанна Коллінз.

The article deals with the functional specificity of phraseological units used in the «Hunger Games» trilogy by the modern American writer Suzanne Collins. To achieve the aim of the article the following linguistic research methods are used: contextual-interpretive, component analysis, semantic-cognitive and functional analysis. It was determined that in the literary works under study phraseological units perform nominative, descriptive, evaluative, emotional-expressive, appellative, variantological functions, and are also used for the purpose of concise speech. The nominative function of phraseological

units is revealed during the description of a person and their characteristics, objects and phenomena in a literary text. The descriptive function describes the inner qualities of the fictional heroes, provides a portrait and linguistic characteristics of the characters. The evaluative function of phraseological units can be traced in the expression of heroes' positive or negative attitude to objects, other characters of the work, and the surrounding reality. The emotional-expressive function also contains an evaluation component, can express positive and negative feelings, describe the mental state of the characters. The appellative function of phraseological units is responsible for attracting the reader's attention and encouraging them to perceive the message planned by the author. The function of speech laconization allows the author to express her own opinion in a concise, but accurate and clear way, realize her creative idea, and influence the formation of the reader's point of view. The variantological function of phraseological units in the text of the trilogy can be traced in the description of the variantly marked picture of the world and indicates the ethno-cultural specificity of phraseological units, which differs in British, American and other variants of the English language. It was determined that in the novels under study, phraseological units are mostly used in their nominative, emotional-expressive, language laconization and appellative functions. It was proved that the phraseological units used in the trilogy reflect the phenomena, actions, characters' emotions, describe the heroes themselves and create the background atmosphere of the novels, help the author to strengthen the emotionality and expressiveness of the situations described in the work. Prospects for further research lie in the comparative analysis of the phraseological fund of modern Ukrainian and American literature, studying the peculiarities of translating English phraseological units into the Ukrainian language.

Key words: the English language, phraseological unit, functions of phraseological units, literary work, Suzanne Collins.

Постановка проблеми. Фразеологія – найяскравіший, самобутній, незвичайний, культурно знаковий та національно специфічний шар мови. Фразеолексеми відображають не лише особливості конкретної мови, а і світосприйняття, менталітет та національний характер її носіїв. Використання фразеологізмів робить мовлення яскравіше, цікавіше, експресивніше та більш живим.

Вивчення характеру та особливостей структури та семантики фразеологічних одиниць можна віднести до проблем, що досі викликає суперечки. Причини цього полягають у тому, що, по-перше, вчені почали вивчати фразеологізми порівняно недавно, а по-друге, склад цієї групи постійно змінюється.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями фразеологічних одиниць займалися вчені по всьому світу. В. Виноградов досліджував основні поняття фразеології, її завдання та обсяг. Описом фразеологізмів як структурних одиниць мови займалися мовознаці О. Ахманова та А. Смирницький. Такі вчені як В. Архангельський, В. Жуков та М. Тагієв розробляли методи дослідження фразеологізмів за допомогою системно-рівневого аналізу фактів мови. Вивченням систематизованої організації фразеологічного складу і його розвитку займалися І. Чернишова, Н. Шанський, В. Мокієнко, А. Федоров. Мовознавець Н. Телія приділяв увагу семантиці та номінативному аспекту фразеологізмів. Розробленню опису фразеологізмів у словниках приділяв увагу А. Бабкін, А. Молотков. Місце фразеології в системі мови досліджувала Я. Баран. Низка українських мовознавців досліджували місце фразеологічних одиниць у літературних творах. Серед них були А. Авксентьев, Л. Булаховський, Н. Бабич, О. Демська-Кульчицька, Л. Добржанська, В. Ужченко та ін. Але наразі все ще є актуальним

дослідження індивідуального авторського вживання фразеологізмів.

Постановка завдання. Літературні твори – нескінченне джерело ідіоматичних виразів, які мають величезний освітній потенціал для вивчення сталих виразів на заняттях з англійської мови у закладах як вищої, так і загальної середньої освіти. Одним із популярних англійських творів сучасності є трилогія Сюзанни Коллінз «Голодні ігри», яка є яскравим прикладом антиутопічної літератури. У творах зображено проблеми та теми, близькі юнакам та дівчатам, а фразеологічні одиниці є одним із найважливіших компонентів опису персонажів, подій та явищ у художній літературі. Такі ознаки фразеологічних одиниць як емоційність, образність, експресивність надають твору самобутності, урізноманітнюють та збагачують його мову.

Усе вищезазначене і зумовило мету нашого дослідження, яка полягає у детальному аналізі функціонального багатства фразеологічних одиниць, використаних у трилогії «Голодні ігри». Для досягнення визначеної мети застосовувалися лінгвістичні методи дослідження контекстуально-інтерпретативний, компонентний аналіз, семантико-когнітивний та функціональний аналіз.

Виклад основного матеріалу. Трилогія «Голодні ігри» сучасної американської письменниці Сюзанни Коллінз складається з романів: «Голодні ігри» (2008 р.) [13], «І спалахне полум'я» (2009 р.) [12], «Сойка-пересмішниця» (2010 р.) [14]. Трилогія репрезентує мову сучасності, є популярною серед різних вікових категорій та розкриває актуальні теми.

Романи розповідають про постапокаліптичний світ, де кожного року проводяться жорстокі «Голодні ігри». Головна героїня, Кітнісс Евердін, стає добровольцем у Голодних іграх замість своєї сестри. Разом з нею на арену піде Піт Мелларк,

хлопець, який був закоханий у головну героїню з самого дитинства. На арені за життя будуть боротися двадцять чотири трибута, але перемога може дістатися тільки одному.

Мова романів образна, експресивна, яскраво відображає реалії, створеного письменницею світу. У нашому дослідженні в центрі уваги знаходилися фразеологічні одиниці, обрані авторкою для природного забарвлення мови героїв твору.

Щоб правильно інтерпретувати інформацію, закладену мовцем, потрібно правильно розуміти денотативне, а також особливе конотативне значення використаних фразеологізмів. Потрібно усвідомлювати у повному обсязі емотивне, експресивне, символічне, оцінне та культурне значення виразу. Ці компоненти значення взаємопов'язані, але питання доцільності вживання певного звороту залежить від мети мовця або автора. Символічне значення – це додаткове значення, зазвичай обумовлене культурними особливостями та уявленнями носіїв мови. Оцінне значення виявляється у ставленні до предмета чи ситуації – як позитивної, так і негативної. Натомість емотивне значення визначається як схвалення чи несхвалення. Ці значення тісно пов'язані, тому мовець, використовуючи певний фразеологізм, одразу актуалізує цілу низку значень. Цим спричинений широкий вжиток фразеологічних одиниць у художній літературі, оскільки автор може надати експресивності та колоритності висловлюванню персонажа, послуговуючись досить економним за об'ємом, але складним за значенням, висловом.

Особливості смислової реалізації фразеологічного значення в художньому дискурсі зумовлюються такими факторами:

- 1) жанровою приналежністю тексту;
- 2) комунікативно-прагматичними установками автора і читача, що передбачають семантичну варіацію фразем;
- 3) ініціацією сенсу за пропозиційними і екстралінгвальними факторами [10, с. 261].

М. Яцьків, вслід за працею Л. Золотих, слушно відзначає, що названі фактори «працюють» комплексно, що частіше за все проявляється при використанні такого популярного прийому, як подвійна актуалізація (подвійне кодування), або буквалізація фразеологічного значення [11, с. 254].

На думку А. Мойсієнка, індивідуально-художній стиль письменника становить систему мовних засобів, яка постає в результаті відбору і творчого використання насамперед лексичних реалій національної мови не тільки для вираження певного змісту, але й для естетичного впливу на читача. Категорія індивідуального формується сукупні-

стю мовних одиниць, які мають значне смислове навантаження (культурологічне, історіософське, філософське тощо), зумовлене контекстним оточенням, сюжетними лініями, емоційно-експресивним наповненням. Саме до таких одиниць і належать фразеологізми [6, с. 116].

Г. Морараш акцентує увагу на тому, що фразеологізми здавна вважаються одним із найяскравіших та найвиразніших знаків мови. Містячи в собі значну кількість експресії та емоційної наснаги, вони є потужним засобом підсилення зображуваного у певному тексті [7, с. 312]. У мовленні фразеологізми виконують функцію образної характеристики конкретного об'єкта, суб'єкта, дії, ситуації. Саме тому, на нашу думку, останнім часом лінгвісти дедалі більше уваги приділяють функціональному аспекту фразеологічних одиниць, тобто вживанню їх у різних ситуаціях спілкування з різними комунікативно-прагматичними цілями, а також у мові творів письменників.

Використання фразеологічних одиниць у літературному тексті, як і інші мовні явища, мають свої ознаки та функції. Так, фразеологічні одиниці мають цілий ряд функцій, які були визнані більшістю мовознавців [1–5, 8]. До них належать: номінативна; дескриптивна; оцінна; емоційно-експресивна; апелятивна; функція лаконізації мовлення; варіантологічна.

За опис людини та її характеристик, предметів та явищ у літературному тексті відповідає номінативна функція фразеологічних одиниць [9].

Наприклад: *lovebirds* – безмежно закохані (*The audience will be expecting the pair of lovebirds who won the Hunger Games*); *a straw to grasp* – маленький шанс (*I nod. It's a plan. Or at least a straw to grasp at*); *blade of grass* – маленька кількість чогось (*Barely a blade of grass in sight*); *twisted brain* – психічно нездоровий (*What, in his twisted brain, will that achieve?*); *pang of remorse* – раптове відчуття туги або тривоги (*I feel a pang of remorse about yesterday, the awful things I yelled at her as Peeta and Haymitch dragged me from the kitchen*).

Дескриптивна функція описує внутрішні якості героїв твору, його портретну та мовну характеристику.

Наприклад, позначення внутрішніх якостей та психо-емоційного стану героїв: *be sick to death* – не мати змоги терпіти щось (*The audience must be sick to death of the star-crossed lovers from District 12*); *go nuts* – божеволіти (*“Face-to-face?” I ask. “And he didn't go nuts?”*); зображення зовнішнього вигляду людини: *as fresh as a raindrop* – свіжа як капля дощу (*Prim's face is as fresh as a raindrop, as lovely as the primrose for which she was named*);

мовно-інтелектуальні характеристики героїв [9]: *it dawns on me* – зрозуміти все (*It dawns on me that I haven't been very nice to Peeta today*).

Оцінна функція виражає ставлення людини до об'єкта. Фразеологізми викликають у читача певне ставлення до зображуваного, можуть виражати позитивні ставлення, такі як схвалення, співчуття, радість тощо.

Наприклад, *plant a kiss* – поцілувати (*Mags hauls herself up, plants a kiss on Finnick's lips, and then hobbles straight into the fog*); *stand a chance* – мати надію на успіх (*I really think I stand a chance of doing it now*).

Також фразеологічні одиниці у тексті можуть зображувати негативні ставлення, такі як осуд, зневага тощо. Наприклад, *making an effort* – робити щось спеціально, на зло (*So we both strip off our boots and socks and, while there's some improvement, I could swear he's making an effort to snap every branch we encounter*); *tongue-tied* – не в змозі говорити через страх або через алкогольне сп'яніння (*Someone with clear and persuasive words, and I'm so easily tongue-tied*).

Наступною функцією є емоційно-експресивна функція. Вона також містить компонент оцінки, може виражати позитивні та негативні почуття. Ця функція може описувати психічний стан героїв. Вираження експресивності за допомогою фразеологічних одиниць допомагає підсилити виразність мови твору. Фразеологічні одиниці використовуються для більшої експресивності ситуації, яка описана у літературному творі:

Наприклад, *pour out a heart* – розказати все, що на душі (*Peeta gets down on one knee, pours out his heart, and begs me to marry him. I, of course, accept*); *skip a beat* – тремтіти від хвилювання (*Then he turns and my heart skips a beat*); *feel sick to stomach* – відчувати себе дуже засмученим, стурбованим (*I feel sick to my stomach, useless, the remaining snow dripping from my glove into a puddle on the floor*).

Проаналізувавши фразеологічні одиниці, що виражають емоційно-експресивну функцію у трилогії, можна зробити висновок, що більшість фразеологічних одиниць описують стурбованість, страх, знервованість, шок.

Апелятивна функція фразеологічних одиниць звертає увагу читача, спонукає його до сприйняття повідомлення [9]. Наприклад, *work up a nerve* – знайти мужність щось зробити (*Then for the next eleven years, I tried to work up the nerve to talk to you*).

У цьому прикладі ми бачимо, що Піт намагався знайти мужність для того, щоб поговорити з Кітнісс. Ця фразеологічна одиниця пока-

зує читачу всі переживання та старання одного з головних героїв.

Наступною функцією фразеологічних одиниць є функція лаконізації мови. Це означає, що за допомогою фразеологізмів автор передає свою думку стисло та зрозуміло для всіх. Наприклад, *pull the shutters closed* – сховатися від усіх (*I wish I could pull the shutters closed, blocking out this moment from the prying eyes of Panem*).

Авторка коротко та лаконічно вказала на те, що головна героїня засмучена, налякана та не хоче нічого, окрім того, щоб десь сховатись від проблем та хвилювань.

Варіантлогічна функція розкриває зміст варіантно маркованої картини світу і вказує на етнокультурну специфіку фразеологічних одиниць, яка різниться у британському, американському та інших варіантах англійської [9].

Виходячи з того, що Сюзанна Коллінз є американкою, слід зазначити, що переважна більшість фразеологічних одиниць, що використовуються у трилогії, вийшли з американського варіанту англійської мови.

Іноді, у певних контекстуальних умовах, фразеологічні одиниці можуть виконувати декілька функцій одночасно. Найуживанішими водночас функціями фразеологічних одиниць у літературному тексті є номінативна, емоційно-експресивна, функція лаконізації та апелятивна функція.

Наприклад, розглянемо вираз *in dead of winter*, що значить «в найгірший, найхолодніший період» (*How I will convince them, where we will go in the dead of winter, what it will take to evade capture are unanswered questions*). Цей вираз виконує такі функції у тексті:

- номінативна – авторка показує, що є можливість потрапити у дуже неприємні події;
- емоційно-експресивна – цей фразеологізм описує негативні почуття у період найгірших подій;
- функція лаконізації описує період, у якому присутні страх, негатив та інші почуття коротко та чітко;
- апелятивна – звертає увагу читача на емоції головної героїні та що на неї може чекати.

Висновки. Отже, фразеологічні одиниці у трилогії С. Коллінз «Голодні ігри» виконують цілу низку функцій і відображають явища, дії, емоції героїв, описують самих героїв та створюють фонову атмосферу романів, допомагають автору підсилити емоційність й експресивність ситуацій, описаних у творі. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у порівняльному аналізі фразеологічного фонду сучасної української та американської літератур, вивченні особливостей перекладу фразеолексем українською мовою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Демський М. Т. Українська фраземіка: дериваційна база, семантико-граматичні особливості : монографія / упоряд.: О. Демська, М. Яким. Дрогобич : Посвіт, 2019. 340 с.
2. Денисенко С. Н., Романчук О. В., Матвіяс О. В. Роль образу у семантичній структурі фразеологічних одиниць (на матеріалі різноструктурних мов). *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2012. Вип. 24. С. 62–63.
3. Забіяка В. А., Забіяка І. М. Світ фразеологізмів. Етимологія, тлумачення, застосування : практичний посібник. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 304 с.
4. Заваринська І. Ф. Культурно-національна семантика фразеологізмів з антропонімним компонентом в англійській та польській мовах. *Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки*. 2011. № 2. С. 19–23.
5. Купіна І. О. Фразеосемантична група як структурна одиниця фразеосемантичного поля. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія «Філологічні науки»*. Бердянськ, 2016. Вип. 10. С. 57–63.
6. Мойсієнко А. К. Актуалізація фразеологічних одиниць у художньому тексті. *Українська лексикографія в загальнослов'янському контексті : теорія, практика, типологія. Ларисі Григорівні Скрипник : матеріали Міжнарод. наук. конф., м. Київ, 12–13 травня 2011 р.* Київ : Видав. дім Д. Бураго, 2011. С. 115–121.
7. Морараш Г. В. Фразеологічне багатство мови творів Євгенії Ярошинської. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки*. 2011. Вип. 28. С. 312–315.
8. Нагорна О. О. Етнокультурні особливості семантики англійських фразеологізмів (на матеріалі британського варіанту англійської мови) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2008. 21 с.
9. Тоненчук Т. В. Структурно-семантичний, ідеографічний та функційний аспекти соматичних фразеологізмів у сучасній англійській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Чернівці, 2015. 284 с.
10. Удяк Г. І., Петриця Л. І. Специфіка вживання англійських фразеологізмів (на прикладі британських електронних ЗМІ). *Молодий вчений*. 2017. № 4.3. С. 259–263.
11. Яцьків М. Ю. Здобутки сучасної української фразеології у контексті новітніх парадигм лінгвістичних досліджень. *Міжнародний науковий вісник*. 2014. Вип. 8 (27). С. 253–262.
12. Collins S. *Catching fire*. New York : Scholastic Press, 2009. 391 p.
13. Collins, S. *Hunger Games*. New York : Scholastic Press, 2008. 374 p.
14. Collins, S. *Mockingjay*. New York : Scholastic Press, 2010. 390 p.